

10.SINIF

II. ÜNİTE

■ Aşağıdaki soruların cevaplarını arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. Doğru düşünmek ne demektir?
2. Doğru düşünmek neden önemlidir?
3. Doğru düşünmenin gerekli olduğu durumlara toplumsal yaşamdan örnekler veriniz.
4. Dili doğru kullanmanın doğru düşünme üzerinde sizce nasıl bir etkisi vardır?
5. Düşünülen her şeyin dille ifade edilememesinin nedeni ne olabilir?

1. Doğru düşünmek ne demektir?

Doğru düşünmek; akla, mantığa ve gerçeklere uygun, çelişkisiz ve tutarlı biçimde düşündürmektir.

2. Doğru düşünmek neden önemlidir?

Doğru düşünmek hem bireyin hem de toplumun sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürebilmesi için gereklidir. İnsan, doğru düşünme sayesinde gerçeği yanlıştan, faydalıyı zararlıdan ayırt eder. Bu da bilinçli kararlar vermeyi, adaletli davranmayı ve yaşamı daha güvenli, düzenli ve anlamlı kılmayı sağlar. Yanlış düşünceler yanlış davranışlara yol açabilir.

3. Doğru düşünmenin gerekli olduğu durumlara toplumsal yaşamdan örnekler veriniz.

✦ **Mahkeme salonunda:** Bir hâkim, sanığın suçlu olup olmadığına karar verirken kanıtlara ve mantığa dayalı doğru düşünmek zorundadır. Yanlış düşünce, masum birinin cezalandırılmasına yol açabilir.

✦ **Hastanede:** Doktor, hastasının hayatını kurtarmak için belirtileri dikkatle değerlendirir. Doğru düşünme, doğru teşhis ve tedavi demektir.

✦ **Seçim sandığında:** Bir vatandaş oy kullanırken, adayların vaatlerini ve geçmişlerini değerlendirerek bilinçli tercihler yapar. Yanlış düşünce, toplumun geleceğini olumsuz etkileyebilir.

✦ **Trafikte:** Bir sürücü, kavşakta kimin önce geçeceğini kurallara göre düşünür. Doğru düşünme sayesinde kazalar önlenir.

✦ **Bilim laboratuvarında:** Bir araştırmacı, deney sonuçlarını yorumlarken yanlıştan çok doğru düşünmeye ihtiyaç duyar; aksi hâlde bilimsel bilgi güvenilirliğini kaybeder.

4. Dili doğru kullanmanın doğru düşünme üzerinde sizce nasıl bir etkisi vardır?

Düşüncelerimizi net, anlaşılır ve tutarlı ifade etmemizi sağlar. Kelimeler yanlış veya eksik kullanılırsa düşüncelerimiz de bulanıklaşır, karışır; doğru dil ise mantıklı ve düzenli düşünmeyi kolaylaştırır.

5. Düşünülen her şeyin dille ifade edilememesinin nedeni ne olabilir?

Dil, insanın en önemli ifade aracıdır; ancak sınırlıdır. İnsan zihni sonsuz hayal, duygu ve düşünce üretebilir. Bu üretimin bir kısmı soyut, karmaşık ve kelimelerle karşılığı olmayan deneyimlerdir. Bu yüzden bazı düşünceler dile sığmaz. Dil, düşüncenin yalnızca bir kısmını aktarabilir; geri kalan kısmı ise sezgi, sanat, beden dili ya da sessizlikle ortaya çıkar.

Aşağıdaki mantık hataları içeren karikatürlerden yararlanarak soruları cevaplayınız.

1. Karikatürlerdeki mantık hatalarının nedeni ne olabilir?

- **İlk görselde:** “Fikrin yanlış çünkü sen yeteri kadar çalışmıyorsun” (Kişiye yöneltilen saldırı hatası) Argüman yerine kişiye yüklenilmiş.
- **İkinci görselde:** “Herkes zeki, o hâlde proje kesinlikle mükemmel olacak” (Hızlı genelleme hatası) Zeki olmak, otomatik olarak mükemmel sonuç garanti etmez.
- **Üçüncü görselde:** “Bu ayakkabılar popüler, herkes alıyor, o hâlde en iyisi olmalı” (Çoğunluğa başvurma hatası) Popülerlik kaliteyi kanıtlamaz.
- **Dördüncü görselde:** “Matematik öğretmeliyiz çünkü matematik önemlidir” (Kısır döngü hatası) Sonuç ve gerekçe aynı şeydir.

2. Günlük hayatta kendi yaptığınız ve başkalarının yaptığı mantık hatalarına örnek veriniz. Bu hataların nedeni ne olabilir?

- “Bu filmi herkes izliyor, kesin çok güzeldir.” → çoğunluğa uyma.
- “Sen zaten hep yanılıyorsun, bu fikrin de yanlıştır.” → Kişiyeye saldırı.
- “ok çalıştım, mutlaka sınavım iyi geçecek.” → Yanlış neden-sonuç.
- “Telefon pahalıysa kalitelidir.” → önyargı/genelleme.

Bu hataların nedeni; aceleci düşünme, yeterli bilgi toplamadan karar verme, duyguların akıl yürütmeyi etkilemesi ve dili yanlış/eksik kullanmaktır.

3. Dili yanlış kullanmanın, mantık hatalarının ortaya çıkmasında etkisi olabilir mi? Tartışınız.

Evet, olabilir. Çünkü dil düşünenin aracıdır. Sözcüklerin yanlış seçilmesi, kavramların yanlış kullanılması ya da ifade bozuklukları, düşünenin yanlış anlaşılmamasına ve mantık hatalarına yol açar. Net ve doğru bir dil kullanılmadığında, düşünce bulanıklaşır ve yanlış akıl yürütmeler ortaya çıkar.

■ Aşağıdaki görselden yararlanarak soruları cevaplayınız.

SAYFA 47

1. Görsel, size neler ifade ediyor?

Görsel, farklı kültürlerde aile yapısının ve akrabalık ilişkilerinin dile nasıl yansıdığını gösteriyor. Türkçede akrabalık bağları çok ayrıntılı kavramlarla ifade edilirken, İngilizcede daha genel sözcüklerle anlatılıyor. Bu da kültürel farklılıkların dili ve düşünciyi nasıl etkilediğini gösteriyor.

2. Görseldeki Türk ve İngiliz karakterlerin birbirlerinin aile yapılarını anlamakta zorlanmalarının sebepleri neler olabilir?

- **Dil farklılığı:** Türkçede her akraba için ayrı bir kelime vardır (ör. hala, teyze, yenge, enişte), İngilizcede ise daha genel terimler kullanılır (ör. aunt, uncle).
- **Kültürel farklılık:** Türk toplumunda akrabalık ilişkileri daha detaylı ve önemlidir, bu yüzden dilde çeşitlenmiştir. İngiliz kültüründe ise akrabalık daha genel kavramlarla ifade edilir.
- **Düşünme biçimi:** Dil, kültürel düşünce tarzını yansıtır. Bu nedenle, farklı dillerde akrabalık kavramları farklı şekilde algılanır.
- **Dilin sınırlılıkları;** bir dilde olmayan bir kavramı diğer dile tam karşılıkla aktarmanın zorluğu.

3. Bu görseli ifade eden bir slogan yazacak olsanız aşağıdakilerden hangisini seçersiniz?

“Dilimizi, akrabalık ilişkileri konusundaki düşüncelerimiz şekillendirir.”

Gerekçe: Çünkü Türkçe’de aile bağları daha detaylı adlandırıldığı için insanlar da akrabalık ilişkilerini daha ayrıntılı düşünür ve önemser. Dil burada düşünciyi yönlendiren bir faktör olmaktadır.

“Akrabalık ilişkileri konusundaki düşüncelerimiz, kullandığımız dili şekillendirir.”

Gerekçe: Bu slogana göre ise düşünce, dili belirler. Türk toplumu için akrabalık bağları çok önemli olduğundan, bu önem dile yansımış ve akrabalık kavramları ayrıntılı şekilde adlandırılmıştır. İngiliz toplumunda ise akrabalık ilişkileri Türk toplumundaki kadar ayrıntılı algılanmadığı için daha az sözcük kullanılmıştır. Yani burada düşünce, dili şekillendirir.

1. İmge, kavram ve dil arasındaki ilişkiyi günlük yaşamınızdan bir örnekle açıklayınız.

Sabah yürürken gördüğüm bir köpeğin zihnimde canlanan görüntüsü bir *imge*dir. Bu imgeyi “köpek” kavramı altında toplarım. Daha sonra bu kavramı başkalarına aktarmak için “köpek” kelimesini yani *dili* kullanırım.

2. Bir kelimeyi bilmeden o kelimeyle ifade edilen kavram hakkında düşünmek mümkün müdür? Açıklayınız.

Bir kelimeyi bilmeden de o kelimeyle ifade edilen kavram hakkında düşünmek mümkündür. Çünkü kavramın özü, zihinde oluşan imge ve anlamdır; kelime ise bu anlamı ifade etmenin aracıdır. İnsan, kelimeyi bilmeden de kavramı zihninde canlandırabilir, ancak onu başkalarıyla paylaşmak ve somutlaştırmak için dile ihtiyaç duyar.

3. Dil, düşünmeyi nasıl etkiler? Açıklayınız.

Dil, düşünceleri düzenler, sınıflandırır ve ifade edilebilir hâle getirir. Bir dilde hangi kelimeler ve yapılar varsa düşünce de o çerçevede gelişir. Örneğin bazı dillerde kar için birçok kelime bulunması, o toplumun doğayı ve yaşamı daha ayrıntılı düşünmesini sağlar.

4. Düşünce ve dil ilişkisi hakkında çıkarımınız nedir?

Düşünce ve dil birbirinden ayrılamaz; biri diğerini besler. Dil, düşüncenin şekillenmesini sağlar; düşünce de dili zenginleştirir. Bu nedenle ikisi karşılıklı olarak birbirini etkileyen bir süreçtir.

5. Ana diliniz farklı olsaydı düşünme biçiminiz de farklı olur muydu?

Yorumlayınız.

Evet, ana dilim farklı olsaydı düşünme biçimim de farklı olurdu. Çünkü her dil, dünyayı farklı kavramlarla ve anlamlarla ifade eder. Bir dilde ayrıntılı olarak var olan bir kavram başka bir dilde olmayabilir. Bu durum, olaylara bakış açımızı, düşüncelerimizi sınıflandırma biçimimizi ve hatta dünyayı algılama tarzımızı etkiler. Dolayısıyla farklı bir ana dil, bana farklı bir düşünme biçimi kazandırır.

Aşağıdaki bilgi görselini inceleyiniz. Adımları takip ederek uygulamayı gerçekleştiriniz.

1. Adım: Mantığın ve akıl ilkelerinin önemini, mantıklı düşünmek için akıl ilkelerinin neden gerekli olduğunu arkadaşlarınızla tartışınız.

Mantık, doğru düşünmenin kılavuzudur; akıl ilkeleri ise düşüncenin sağlamlığını güvence altına alır. Eğer bu ilkeler olmazsa, düşüncelerimiz çelişkili, belirsiz ve hatalı olur.

- **Özdeşlik İlkesi** düşüncelerimizin aynı kavramı aynı anlamda kullanmasını sağlar.
- **Çelişmezlik İlkesi** yanlış ve çelişkili yargıları ayıklamamıza yardım eder.
- **Üçüncü Hâlin İmkânsızlığı İlkesi** düşünceyi kararsızlıktan kurtarır ve netlik kazandırır.
- **Yeter-Sebep İlkesi** her iddianın sağlam gerekçelere dayanmasını zorunlu kılar.

Sonuç olarak: Mantık ve akıl ilkeleri, hem bireysel düşüncelerimizin hem de tartışmalarımızın sağlam, anlaşılır ve güvenilir olmasını sağlar. Bu nedenle mantıklı düşünmek için akıl ilkeleri vazgeçilmezdir.

2. Adım: Aşağıdaki kavramlara örnekler oluşturunuz.

Görüş: “İnsan, mutlu olmak için yaşamalıdır.”
(Kişisel yargıdır, kanıtlanamaz.)

Önerme: “Su 100 derecede kaynar.”
(Doğru veya yanlış olabilecek bir yargı bildirir.)

Doğruluk: “Ay, Dünya’nın uydusudur.”
(Gerçekle uyduğu için doğru bir önermedir.)

Argüman: “Yağmur yağarsa toprak ıslanır. Şu anda yağmur yağıyor. O hâlde toprak ıslanmıştır.” (Öncüllerden hareketle sonuca varılmıştır.)

3. Adım: Öğretmeninizin rehberliğinde 4-6 kişilik gruplara ayrılınız. Görüş, önerme, doğruluk ve argüman kavramlarına yazdığınız örneklerin uygun olup olmadığı ile ilgili grup içi tartışma yapınız.

4.Adım:Aşağıdaki metinlerden yararlanarak soruları cevaplayınız.

1. Metin

Sanayisi gelişmiş ülkelerin sağlık hizmetlerindeki nitelik artışı dikkat çekiyor. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütünün verilerine bakıldığında Japonya, Güney Kore, Almanya, Rusya gibi sanayi ülkeleri yüz bin kişiye düşen yatak ve doktor sayısında dünyada üst sıralarda yer alıyor. Bu durumda Hindistan, Çin gibi ülkelerin de oldukça gelişmiş bir sanayiye sahip olduğu düşünüldüğünde bu ülkelerde de sağlık hizmetlerinin oldukça kaliteli olması tesadüf değildir. Bu iki ülke, pek yakında yüz bin kişiye düşen yatak ve hasta sayısı istatistiklerinde zirvede yer alacaktır.

1. Metinde kullanılan akıl yürütme türü nedir?

→ Tümevarım. Çünkü mevcut verilere bakılarak geleceğe dair genelleme yapılmıştır.

2. Bu akıl yürütmenin öncül ve sonuç önermelerini yazınız.

- ✚ **Öncül 1:** Sanayisi gelişmiş ülkelerde sağlık hizmetleri kaliteli ve niteliklidir.
- ✚ **Öncül 2:** Japonya, Güney Kore, Almanya, Rusya gibi ülkelerde kişi başına düşen yatak ve doktor sayısı yüksektir.
- ✚ **Sonuç:** Hindistan ve Çin gibi gelişmiş sanayiye sahip ülkelerde de sağlık hizmetlerinin kaliteli olması beklenmektedir.

3. Bu akıl yürütmenin tutarlılığını değerlendiriniz.

Öncüller ile sonuç arasında çelişki bulunmamaktadır. Dolayısıyla akıl yürütme tutarlıdır.

4. Öncüllerden bir sonucun zorunlu olarak çıkıp çıkmadığını dikkate alarak akıl yürütmenin geçerliliğini değerlendiriniz.

Sonuç öncüllerden zorunlu olarak çıkmamaktadır; yalnızca güçlü bir olasılık ifade etmektedir. Bu nedenle akıl yürütme geçerli değildir.

2. Metin

Çikolata sektörünün önde gelen firmalarından biri, dünyada kakao fiyatlarındaki artış nedeniyle çikolata fiyatlarının yükseldiğini ve kakao üretimi azalmaya devam ederse fiyatların daha da yüksek seviyelere çıkacağını belirtti. Ekonominin temel ilkesi olan arz ve talep kanununa dikkat çeken firma, "Bir malın üretimi arttığında fiyatlar düşer, azaldığında ise fiyatlar yükselir. Kakao üretimi artmalı ki kakao ve çikolata fiyatları düşsün." diyerek kakao üreticisi ülkeleri üretimi artırmaya çağırdı. Bu çağrının ardından Gana, Kamerun, Nijerya, Brezilya, Endonezya gibi kakao yetiştiren ülkeler, üretimi hızlandırdı. Yakın zamanda kakao üretiminin artması ve çikolata fiyatlarının düşmesi bekleniyor.

1. Metinde kullanılan akıl yürütme türü nedir?

Tümdengelim. Çünkü genel bir ekonomi kuralından özel bir sonuca ulaşılmıştır.

2. Bu akıl yürütmenin öncül ve sonuç önermelerini yazınız.

- ✚ **Öncül 1:** Arz-talep kanununa göre bir malın üretimi artarsa fiyatı düşer, üretimi azalırsa fiyatı yükselir.
- ✚ **Öncül 2:** Kakao üretimi azaldığı için çikolata fiyatları yükselmektedir.
- ✚ **Sonuç:** O halde Kakao üretimi artırılırsa çikolata fiyatları düşecektir.

3. Bu akıl yürütmenin tutarlılığını değerlendiriniz.

Öncüller arasında çelişki yoktur, mantıksal olarak uyumludur.

4. Öncüllerden bir sonucun zorunlu olarak çıkıp çıkmadığını dikkate alarak akıl yürütmenin geçerliliğini değerlendiriniz.

Geçerlidir çünkü öncüller doğru kabul edildiğinde sonuç zorunlu olarak çıkar. Arz-talep kanunu çerçevesinde bu akıl yürütme geçerli sayılır.

3. Metin

Bir öğretmen, sınıfta bazı öğrencilerinin ellerindeki kırmızı lekeleri fark eder. Durumu öğretmenler odasında anlattığında diğer sınıflardaki bazı öğrencilerde de aynı sorunun görüldüğü anlaşılır. Okul yönetimi, çocukların aileleriyle iletişime geçerek onlardan çocuklarını hastaneye götürmelerini ister. Hastaneye giden öğrencilere yapılan tetkikler, alerjinin nedeninin “ftalat” isimli bir kimyasal madde olduğunu ortaya koyar. Doktorlar, durumun silgi kullanımından kaynaklanabileceğini çünkü bazı silgilerin üretiminde bu kimyasalın kullanıldığını ifade eder. Alerjinin görüldüğü öğrencilerle yapılan görüşmeler, doktorların iddiasında haklı olduğunu gösterir çünkü alerji olan öğrencilerin hepsi de aynı marka silgiyi kullanmaktadır.

1. Metinde kullanılan akıl yürütme türü nedir?

Bu metinde tümevarım vardır. Çünkü öğrencilerde görülen ortak belirtiler ve kullanılan aynı silgi örnekleri gözlemlenmiş, buradan genel bir sonuca ulaşılmıştır.

2. Bu akıl yürütmenin öncül ve sonuç önermelerini yazınız.

- ✚ **Öncül 1:** Öğrencilerin ellerinde kırmızı lekeler ve alerji belirtileri ortaya çıkmıştır.
- ✚ **Öncül 2:** Alerji görülen tüm öğrenciler aynı marka silgiyi kullanmaktadır.
- ✚ **Öncül 3:** Yapılan tıbbi incelemelerde, bu silgilerin üretiminde “ftalat” adlı kimyasal maddenin bulunduğu tespit edilmiştir.
- ✚ **Sonuç:** O halde “ Öğrencilerde görülen alerjinin nedeni, aynı marka silgilerin içinde bulunan “ftalat” maddesidir.

3. Bu akıl yürütmenin tutarlılığını değerlendiriniz.

Öncüller arasında çelişki yoktur. Bulgular birbiriyle uyumludur. Bu nedenle akıl yürütme tutarlıdır.

4. Öncüllerden bir sonucun zorunlu olarak çıkıp çıkmadığını dikkate alarak akıl yürütmenin geçerliliğini değerlendiriniz.

Sonuç öncüllerden zorunlu olarak çıkmamaktadır (alerjinin başka nedenleri de olabilir). Bu yüzden akıl yürütme geçerli değildir, fakat güçlü bir olasılık taşır.

Beklenen Performans: Afiş çalışması yapma

Süre: 2 ders saati

Safsatalar ve Safsata Türleri

1. Örnek

GAZETE

2024

ÜNLÜ KOMEDYEN, SAĞLIK TAVSİYELERİYLE DİKKAT ÇEKTİ!

Ünlü komedyen Ahmet Güldüren, sağlık konularında yaptığı açıklamalarla gündeme geldi. Güldüren, “Ben antibiyotiklerin çok zararlı olduğunu düşünüyorum. Bunun yerine doğal yöntemlerle iyileşmeyi tercih ediyorum. Tüm sevdiklerime de bunu öneriyorum.” dedi. Güldüren’in bu yorumu, sosyal medyada geniş yankı buldu. Birçok kişi, Güldüren’e destek verdiğini ve modern tıbbi tedavilere karşı

şüpheyle yaklaştıklarını açıkladı. Sağlıkçılar ise antibiyotiklerin tıbbi olarak kanıtlanmış etkili tedavi yöntemleri olduğunu vurguluyor. Uzman Doktor Zeynep Kalkan, “Antibiyotikler, bakteriyel enfeksiyonlarla mücadelede kritik rol oynar. Doğal yöntemlerin bu konuda etkili olduğuna dair yeterli kanıt bulunmamaktadır.” diyerek Güldüren’e tepki gösterdi.

Örnekteki Safsata ve Türü: İrrasyonel Otoriteye Başvurma Safsatası (Sağlık uzmanı olmayan bir komedyenin görüşünü bilimsel gerçek gibi sunmak).

Toplumda Yarattığı Etki: Bilgi kirliliği oluşturur, insanları yanlış sağlık uygulamalarına yönlendirir, tıbbi tedaviye olan güveni zedeler. Toplumda sağlık sorunlarının artmasına yol açabilir.

2. Örnek

Sokak Röportajı: Torun Sahibi Olmanın Etkileri

Merhaba, sizce torun sahibi olmak insan sağlığını nasıl etkiliyor? 1 Muhabir	Bence torun sahibi olmak, kalp krizi olasılığını artırıyor. 2 Vatandaş
Konuya bu bakış açısı ile yaklaşmak sizce doğru mu? 3 Muhabir	Evet, bence çok mantıklı. Torun sahibi olmak demek, stres ve yorgunluk demektir. Bu da kalp krizi riskini artırır. 4 Vatandaş

Örnekteki Safsata ve Türü: Yetersiz Örnek Safsatası (Birkaç kişinin yaşadığı duruma bakarak genelleme yapmak).

Toplumda Yarattığı Etki: İnsanlar torun sahibi olmayı doğrudan sağlık sorunlarıyla ilişkilendirebilir ve yanlış inanışlar yayılabilir. Bu da toplumsal önyargılara, gereksiz kaygılara ve bilimsel olmayan çıkarımlara yol açar.

3. Örnek

Spor Programı Tartışması: Transfer Stratejileri

Hoş geldiniz değerli izleyiciler. Bugün, Süper Lig'deki takımların transfer stratejilerini tartışacağız. Konuklarımız spor yorumcusu Ayşe Hanım ve eski futbolcu Ali Bey. Ayşe Hanım, ligdeki takımların son transfer hamleleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

Sunucu

1

Takımların son transfer hamleleri oldukça başarılıydı. Özellikle genç yetenekleri kadroya katmaları, geleceğe yatırım yapmak açısından çok önemli.

Ayşe Hanım

2

Bence takımların özellikle deneyimli oyunculara ihtiyacı var. Genç oyuncular, her zaman istenilen başarıyı ortaya koyamayabilir. Bu da takımlarını zor durumda bırakabilir.

Ali Bey

Ali Bey, siz zaten futbolu bıraktıktan sonra hiçbir zaman doğru tahminlerde bulunamadınız. Sizi kim ciddiye alır ki?

3

Ayşe Hanım

Bu konuyla benim futbolculuk kariyerimin ne ilgisi var? Ben sadece takımların daha deneyimli oyunculara ihtiyaç duyduğunu söylüyorum.

Ali Bey

Ayşe Hanım, Ali Bey'in argümanına odaklanalım lütfen. İzleyicilerimizden gelen yorumlar da bu konu hakkında farklı görüşler sunuyor. Tartışmamıza izleyicilerimizin yorumları doğrultusunda devam edelim.

4

Sunucu

Örnekteki Safsata ve Türü: Niteliksel Adam Karalama Safsatası (Ali Bey'in görüşü yerine onun kişiliğine/mesleğine saldırmak: "Sizi kim ciddiye alır ki?").

Toplumda Yarattığı Etki:

Düşünceyi tartışmak yerine kişiye saldırı yapılır; sağlıklı tartışma ortamı kaybolur, insanların fikir beyan etme cesareti azalır.

4. Örnek

Anne, akşam hamburger söyleyelim mi?

Son günlerde çok fazla hazır yemek tüketiyoruz. Biraz ara mı versek tatlım?

Lütfen, lütfen, lütfen! 😊

Kızım, hazır yemekler zararlı. Biraz sağlıklı beslenelim, diyorum.

Hazır yemeklerin sağlıksız olduğunu söylüyorsun ama yemek yapma fırsatı bulamadığında hemen hazır yemek sipariş ediyorsun.

Örnekteki Safsata ve Türü:

→ **"Sen de" Safsatası** (Karşı tarafın görüşünü çürütmek yerine onun tutarsızlığını öne sürmek: "Sen de yemek yapmadığında hazır yemek söylüyorsun").

Toplumda Yarattığı Etki:

İnsanlar konunun doğruluğunu tartışmak yerine karşı tarafın davranışlarını eleştirerek meseleyi saptırır. Bu durum sağlıklı iletişimi bozar, haklı gerekçeler göz ardı edilir ve sorunlar çözümsüz kalır.

GAZETE

İŞTE İNSANA VERİLEN DEĞER

5,5 aylık doğan Azra bebeği yaşatmak için ilimizdeki sağlık çalışanları, büyük bir özveriyle çalıştı. Erkendoğan Azra bebek, yoğun tıbbi bakım ve ileri teknoloji gerektiren cihazlar kullanılarak tedavi altına alındı. Tedavi sürecinde yaklaşık 300 milyon lira harcama yapıldı. Bu olay, ilimizde insana verilen değer ne kadar büyük olduğunu gözler önüne serdi.

Örnekteki Safsata ve Türü:

Yanlış ölçüt safsatası (parayı insana verilen değer göstergesi olarak sunmak).

Burada “insana verilen değer” gibi soyut ve etik bir kavram, yalnızca harcanan para miktarına indirgenmiştir.

Bu Safsatanın Toplumda Yarattığı Etki:

- İnsan hayatının değeri maddi harcamalarla ölçülebilir gibi yanlış bir algı oluşur.
- Sağlık hizmetlerinin başarısı, etik değerler ve insan onuru yerine, yapılan ekonomik masraf üzerinden değerlendirilmeye başlanır.
- Toplumda “çok para harcanıyorsa değer veriliyordur, az harcanıyorsa değer verilmeyordur” gibi indirgemeci ve yüzeysel bir düşünce yaygınlaşır.
- Bu durum, sağlık alanında adalet, eşitlik ve insani değerlerin geri plana itilmesine, paranın tek ölçüt olarak görülmesine yol açar.

Örneklerdeki safsataların ne gibi sonuçlar doğuracağını düşünerek safsataların toplumda yarattığı etkiyi aşağıdaki adımları izleyerek değerlendiriniz.

1. Adım: Kendi yaşamınızdan safсата örnekleri veriniz. Safsataların toplumsal düzende yarattığı olumsuzlukları bu örnekler üzerinden ortaya koyunuz.

✚ **Örnek 1 (Otoriteye başvurma safsatası):** “Bu ilaç kesin faydalıdır, çünkü ünlü bir sanatçı reklamında kullanıyor.”

Olumsuzluk: İnsanlar bilimsel verilere değil, popüler kişilerin görüşlerine güvenerek sağlığını riske atar.

✚ **Örnek 2 (Çoğunluğa uyma safsatası):** “Herkes bu telefonu alıyorsa mutlaka en iyisidir.”

Olumsuzluk: Tüketim alışkanlıkları akılcı değerlendirmelerle değil, sürü psikolojisiyle şekillenir.

✚ **Örnek 3 (Yanlış ölçüt safsatası):** “Çok pahalıysa mutlaka kalitelidir.”

Olumsuzluk: İnsanlar gerçek kaliteyi göz ardı edip yalnızca fiyata göre karar verir, israf artar.

2. Adım: Safsataların toplumsal düzende yarattığı olumsuzluklara çözüm önerileri geliştiriniz.

✚ **Eğitim Yoluyla Önleme:** Okullarda mantık ve eleştirel düşünme dersleriyle öğrencilere safсата örnekleri gösterilmeli, günlük hayattan örneklerle sorgulama becerisi kazandırılmalı.

✚ **Medya Okuryazarlığı:** Televizyon, reklam ve sosyal medyada kullanılan yanıltıcı argümanların farkına varılması için toplum bilgilendirilmeli.

✚ **Kanıtı Dayalı Kültür:** İnsanlar bir iddiayı duyduğunda “Kim söylüyor?” yerine “Bunun kanıtı nedir?” diye sormaya teşvik edilmeli.

✚ **Toplumsal Farkındalık:** Kamu spotları, seminerler ve atölyelerle safsataların zararları anlatılmalı; toplumda akılcı ve eleştirel düşünme kültürü güçlendirilmeli.

Aşağıdaki metinlerde yer alan argümanları, öncülleri, sonuçları tespit ediniz. Her bir argümanı mantığın biçimsel diline dönüştürünüz ve örneklerin altındaki argüman diyagramında yer alan boşlukları kullanarak yeniden yazınız.

1. Metin

Karla kaplı bir dağ köyünde yaşayan insanlar, her kış zor hava koşulları nedeniyle evlerinden çıkmakta güçlük çekerler. Yetkililer, sorunun çözümü için köydeki her evin önüne kar temizleme makinesi yerleştirilmesi gerektiğine karar verir. Bu makineler, karı daha hızlı ve etkili bir şekilde temizleyerek köydeki yaşam kalitesini artıracaktır. Kar temizleme makinelerinin yardımıyla kar temizlendiğinde köy halkı, kış aylarında daha rahat hareket edebilecek ve kışın getirdiği zorlukları daha kolay aşabileceklerdir.

Öncül 1: Karla kaplı köylerde yaşayan insanlar, kışın evlerinden çıkmakta zorluk çekmektedir.

Öncül 2: Kar temizleme makineleri karı hızlı ve etkili biçimde temizleyerek yaşamı kolaylaştırır.

Sonuç: O halde köye kar temizleme makineleri yerleştirilirse köylülerin yaşam kalitesi artar ve kış zorlukları azalır.

2. Metin

Kırsal bölgede yer alan baz istasyonundaki arızaya çözüm bulmak için giden ekipler, baz istasyonunun yakınındaki koyunların hastalandığını fark eder. Koyunların hastalanma sebebinin baz istasyonundan yayılan radyasyon olduğunu düşünürler. Bu durumda arazide otlayan diğer koyunların da baz istasyonuna yaklaştıkça hastalanması kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle ekipler, bölgedeki sürü sahiplerini sürülerini bu bölgeden uzaklaştırmaları konusunda uyarıya karar verirler.

Öncül 1: Baz istasyonunun yakınındaki koyunlarda hastalık ortaya çıkmıştır.

Öncül 2: Bu hastalığın, baz istasyonundan yayılan radyasyondan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Öncül 3: Benzer koşullarda baz istasyonuna yaklaşan diğer koyunların da aynı hastalığa yakalanması muhtemeldir.

Sonuç: Bu nedenle ekipler, bölgedeki tüm sürü sahiplerini uyararak koyunlarını baz istasyonu çevresinden uzaklaştırmalarına karar vermiştir.

3. Metin

İnternette o kadar çok şiddet içerikli haber, video ve resim paylaşıyor ki bu durum endişelerimi artırıyor. Bu paylaşımlara kesinlikle engel olunmalıdır çünkü bu paylaşımlar, çocuklara ve gençlere kötü örnekler sunuyor. Çocukların ve gençlerin bunlardan etkilenmemeleri mümkün değil. Bu gidişle toplumda şiddet eğiliminin artacak olması, beni çok korkutuyor.

Öncül 1: İnternette çok fazla şiddet içerikli haber, video ve resim paylaşılmaktadır.

Öncül 2: Bu paylaşımlar, çocuklara ve gençlere kötü örnekler sunmaktadır.

Öncül 3: Çocukların ve gençlerin bu paylaşımlardan etkilenmemesi mümkün değildir.

Sonuç: Şiddet içerikli paylaşımlar toplumu olumsuz etkilediği için bu tür içeriklere kesinlikle engel olunmalı; aksi takdirde toplumda şiddet eğilimi artacaktır.

4. Metin

Sağlıkçılar, sağlık konusunda halkı bilinçlendirmek için önerilerde bulunur. Bu öneriler, halk sağlığı için önemlidir. Sağlıkçılar, sağlıklı bir yaşam için dengeli beslenmeye ve egzersiz yapmaya dikkat edilmesinin önemli olduğunu vurgular. Bu uyarılar dikkate alınmalıdır. Sağlıklı bir yaşam tarzı benimsemek için bu iki unsura özen gösterilmelidir çünkü bu konuda en yetkin kişiler sağlıkçılardır.

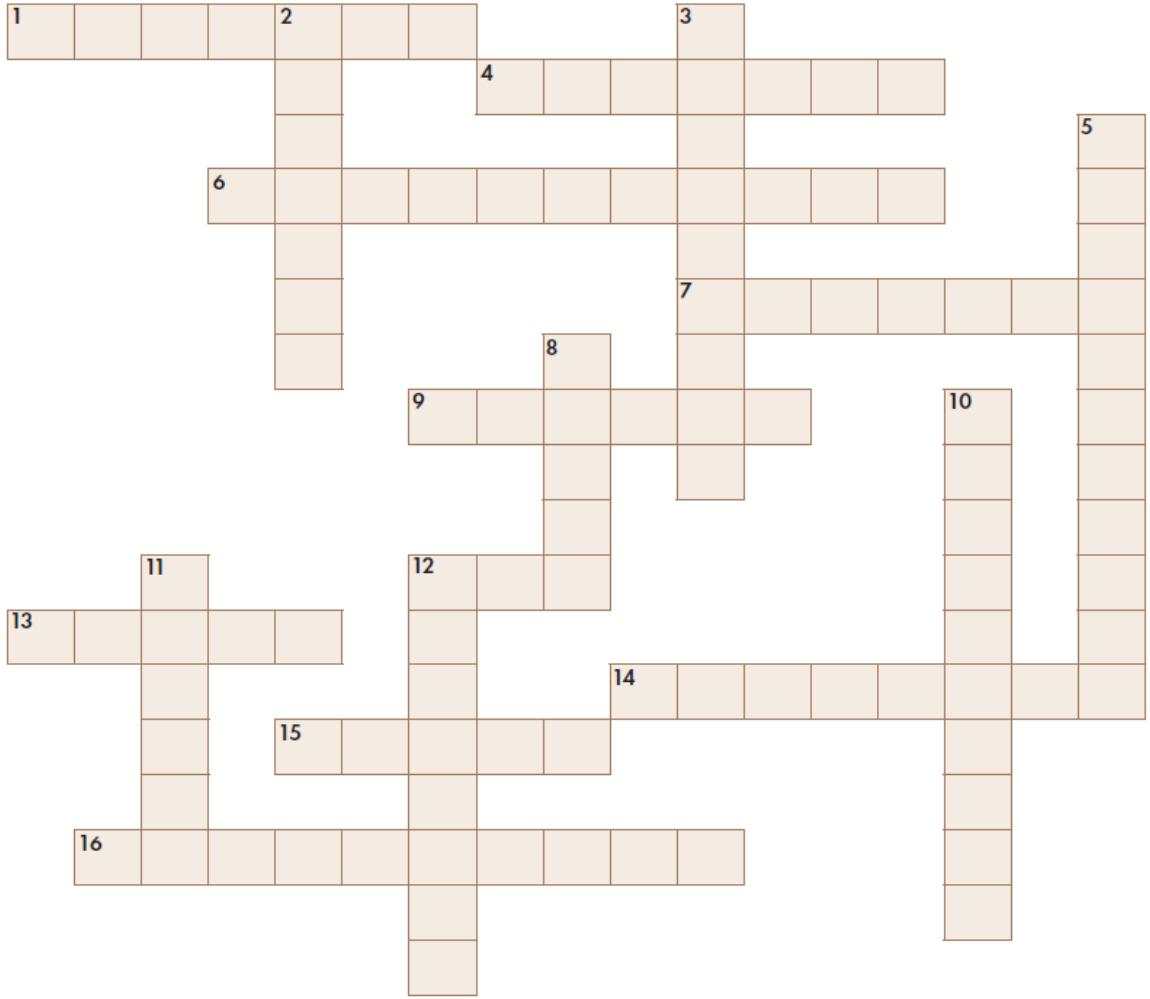
Öncül 1: Sağlıklı yaşam için dengeli beslenme ve egzersiz gereklidir.

Öncül 2: Sağlıkçılar bu konuda en yetkin kişilerdir.

Sonuç: Sağlıkçıların önerilerine uyulmalı, dengeli beslenme ve egzersize önem verilmelidir.

■ Aşağıda yer alan bulmacayı çözünüz.

Soldan Sağa

1. Akıl yürütmedeki yanlışlar.
4. Çevrede olan bitene ilişkin zihinsel bağlantılar kurup yeni bilgilere ulaşmak.
6. Doğru olduğu kabul edilen genellemelerden hareketle özel durumları açıklama.
7. Birbirine benzediği düşünülen şeylerin karşılaştırılması yoluyla yapılan akıl yürütme.
9. Doğru düşünmenin ilkeleri.
12. Düşünce ve duyguları aktarma aracı.
13. Bir akıl yürütmede ispatlanan iddia.
14. Bir şeyin yalnızca kendisi olabileceğini vurgulayan akıl ilkesi.
15. Bir olay, nesne ya da düşünce hakkında geliştirilen anlayış.
16. Bir akıl yürütmede öncüllerin sonucu zorunlu kılması.

Yukarıdan Aşağıya

2. Bir görüşü destekleyecek kanıtlar.
3. Tek tek durumların ya da olayların gözlenmesinden genel bir sonuca ulaşma.
5. Bir önermenin aynı anda hem doğru hem yanlış olamayacağını vurgulayan akıl ilkesi.
8. Bir akıl yürütmede sonuca ulaşmak için ihtiyaç duyulan önerme.
10. Düşüncenin kendi içinde anlamsal bir bütünlük taşıması.
11. Bir yargı içeren ve doğruluk değerine sahip olan iddia.
12. Düşüncelerin gerçeğe uygun olması.

2. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları

1-6. soruları aşağıdaki metinden yararlanarak cevaplayınız.

Beyaz karınca sürülerinde asker beyaz karıncalar, diğer beyaz karıncaların önüne geçer. Kendilerini bu şekilde tehlikeye atarak yuvayı düşmana karşı korumuş olur. Yuvanın ayakta kalabilmesi uğruna birçok asker beyaz karınca ölür. Ateş karıncalarında da buna benzer bir durum söz konusudur. Bir saldırı olduğunda yaralı ateş karıncaları, yuvadan çıkıp saldırganla savaşır. Yaralı olmaları dolayısıyla yuvaya daha az faydaları dokunduğu için olsa gerek âdeta kendilerini feda eder. Beyaz karıncaların ve ateş karıncalarının bu davranışlarına benzer bir diğer örnek de işçi bal arılarıdır. İşçi bal arıları, kendilerine saldıranlara karşı saldırıya geçerek onları sokar. İğnesi soktuğu saldırganda kalan işçi arılar ölür. İşçi arı, ölümüyle kovanın yaşama şansını artırmış olur. Özetle her türden hayvan, başkalarının yaşamı için tehlikeyi azaltan ama kendi yaşamı için tehlikeyi arttıran davranışlarda bulunur.

1. Metinde savunulan temel iddia nedir?

Hayvanlar dünyasında bazı türler (beyaz karıncalar, ateş karıncaları, işçi bal arıları), kendi yaşamlarını tehlikeye atarak hatta feda ederek topluluğun güvenliğini ve devamlılığını sağlamaktadır.

Bu durum bana toplumsal fayda görüşünü bana hatırlattı. Yani çoğunluğun mutluluğu için bireysel mutluluk feda edilebilir.

2. Bu iddia, hangi akıl yürütme türü kullanılarak temellendirilmiştir?

Metindeki iddia hem tümevarım (farklı örneklerden genel sonuca ulaşma) hem de analogik akıl yürütme (karıncalar ile arılar arasında benzerlik kurma) yoluyla temellendirilmiştir.

3. Bu akıl yürütme, tutarlı ve geçerli midir?

- **Tutarlıdır**, çünkü verilen örneklerin hepsi aynı düşünceyi desteklemektedir (hayvanların kendilerini feda etmesi).
- **Geçerli değildir**, çünkü tüm hayvanların aynı davranışı sergilediğini zorunlu olarak göstermez. Sonuç öncüllerden kesin olarak çıkmaz, sadece güçlü bir genelleme yapılır.

4. Siz de metinde savunulan iddiayı temellendiren akıl yürütmeler yazınız.

1. Akıl yürütme: Tümevarım

Öncül 1: Beyaz karıncalar yuvalarını korumak için kendilerini feda eder.

Öncül 2: Ateş karıncaları ve işçi arılar da kolonilerini korumak için yaşamlarını riske atar.

Sonuç: Demek ki bazı türler, topluluklarının yaşamını sürdürmek için kendilerini feda eder.

2. Akıl yürütme: Tümdengelim

Öncül 1: Kendini tehlikeye atarak başkalarının yaşamını koruyan canlılar, topluluğun devamını sağlar.

Öncül 2: İşçi arılar, soktuklarında ölererek kovandaki arıların yaşamını sürdürmesine katkı sağlar.

Sonuç: O halde işçi arılar, kendi yaşamını feda ederek topluluğun yaşamını devam ettiren canlılardır.

5. Yazdığınız akıl yürütmelerin tutarlılığını, çelişikliliğini ve geçerliliğini değerlendiriniz.

1. Akıl yürütme (Tümevarım) değerlendirmesi:

- Tutarlılık: Verilen örnekler (karıncalar, arılar) arasında çelişki yoktur, bu yüzden tutarlıdır.
- Çelişkisizlik: Öncüller birbirini reddetmez, çelişkisizdir.
- Geçerlilik: Sonuç, öncüllerden kesin olarak değil; olasılıklara dayanarak çıkar. Bu nedenle tümevarımsal akıl yürütme geçerli değildir, ama güçlü bir genelleme yapar.

2. Akıl yürütme (Tümdengelim) değerlendirmesi:

- Tutarlılık: Öncüller ve sonuç arasında çelişki yoktur, bu yüzden tutarlıdır.
- Çelişkisizlik: Aynı anda hem doğru hem yanlış olabilecek bir önerme yoktur, çelişkisizdir.
- Geçerlilik: Sonuç, öncüllerden zorunlu olarak çıkmaktadır. Bu nedenle akıl yürütme geçerlidir.

6. Metinde geçen bir doğruluk örneği yazınız.

“İşçi bal arıları, kendilerine saldıranlara karşı iğnelerini sokar ve bu saldırı sonucunda ölür.” (Bu ifade, doğrudan gözlemlenebilir bir biyolojik gerçeğe dayandığı için doğruluk örneğidir.)

7-10. soruları metne göre cevaplayınız.

Günümüzde birçok etkisi olduğu bilinen televizyonun gelişmekte olan çocuk beyni için taşıdığı olumsuz etki, çocukların televizyon izleme alışkanlıklarının kontrol edilmesi gereğini ortaya koymuştur. Çocukların dikkatlerini toparlayabilme sürelerinin kısalığı da göz önüne alınacak olursa televizyonda hızla akan görüntüler, çocuklarda konsantrasyon bozukluğuna ve dikkat dağınıklığı oluşmasına neden olabilmektedir.

Günümüzde televizyonun okumayı olumsuz etkilediği, yadsınamaz bir gerçektir. Çocuklara yönelik TV yayınlarının çeşitliliği, onları kitap okumak yerine televizyona bağlamaktadır. Televizyonun görselliği, çocukları fazlasıyla etkilemekte ve böylece çocuklar, her geçen sene daha fazla televizyon izlemekte; daha az kitap okumaktadır. Çocukların büyük bir çoğunluğu; ailesiyle ve arkadaşlarıyla zaman geçirmek, sosyal etkinliklerde bulunmak, dersleriyle ilgilenmek ya da okumak yerine televizyon izlemeyi tercih etmektedir.

Çocuğu edilgen duruma getirdiği iddia edilen televizyonun eğitsel içerikli programları, çocukları hem fiziksel hem de zihinsel olarak aktif hâle getirebilir. İzlenen programın içeriği ve ne kadar süreyle izlendiği, çocuğun başarısını etkileyebilmektedir. Eğer televizyon doğru ve bilinçli biçimde kullanılırsa eğitsel içerikli programlarla çocuğun dikkatini yoğunlaştırma süresini arttırabilmektedir.

7) Metinde savunulan görüş nedir?

Televizyon, kontrolsüz ve amaçsız kullanıldığında çocukların dikkatini ve okuma alışkanlığını olumsuz etkiler; ancak doğru ve bilinçli biçimde, eğitsel içeriklerle kullanılırsa çocuk üzerinde olumlu/öğretici etkiler yaratabilir.

8) Metinde bazı önermeler yer almaktadır. Bu önermeleri belirleyerek üç tanesini yazınız.

1. Televizyonda hızlı akan görüntüler, çocuklarda konsantrasyon bozukluğuna ve dikkat dağınıklığına neden olabilmektedir.
2. Televizyonun görselliği, çocukları daha fazla televizyon izlemeye ve daha az kitap okumaya yöneltmektedir.
3. Eğitsel içerikli televizyon programları, çocukları fiziksel ve zihinsel olarak aktif hâle getirebilir / dikkati yoğunlaştırma süresini artırabilir.

9) Doğruluk kavramına örnek olabilecek iki ifade bulunuz. Bu ifadelerin neden doğru olduğunu gerekçeleriyle yazınız.

✚ “Çocukların dikkatlerini toparlayabilme süreleri kısadır.”

Doğrudur; çünkü bilimsel araştırmalar çocukların dikkat süresinin yetişkinlere göre daha kısa olduğunu göstermektedir.

✚ “Televizyonun eğitim içerikli programları, çocukların başarılarını etkileyebilmektedir.”

Doğrudur; çünkü içerik ve izlenme süresi doğru seçildiğinde eğitim programlarının çocukların öğrenme sürecine katkı sağladığı gözlemlenmiştir.

10) Metinde savunulan görüşü temellendiren bir argüman tespit ederek bu argümanı yazınız. Tespit ettiğiniz argümanın öncüllerini ve sonucunu yazınız.

Argüman:

Televizyon, bilinçsizce ve fazla izlendiğinde çocukların dikkatini dağıtıp okuma alışkanlığını olumsuz etkiler. Ancak bilinçli şekilde, eğitsel içeriklerle kullanıldığında çocukların dikkatini toplama süresini artırır ve gelişimlerine katkı sağlar.

Öncüller:

1. Televizyonda hızlı akan görüntüler çocuklarda dikkat dağınıklığına yol açabilir.
2. Fazla televizyon izlemek, çocukların kitap okuma alışkanlığını azaltır.
3. Eğitsel içerikli programlar, çocukların dikkatini yoğunlaştırma süresini artırabilir.

Sonuç:

Televizyon, doğru ve bilinçli biçimde kullanıldığında çocuklar üzerinde olumlu etki bırakır; yanlış kullanıldığında ise olumsuz sonuçlara yol açar.

11-13. soruları metne göre cevaplayınız.

Alice (Alis),

"Şeref ve şandan kastınız nedir?" diye sordu. "Bunu bilemiyorum doğrusu."

Humpty Dumpty (Hampti Dampti), onu aşağı gören bir tavırla gülümsedi.

"Ben anlatana kadar da bunu bilemeyeceksin tabii. Demek istediğim şey şuydu: 'Bu fevkalade bir tartışmadır.' dedim."

Alice, itiraz etti.

"Fakat şan ve şeref, fevkalade bir tartışma anlamına gelmez ki."

Yumurta adam, kızı küçümseyen bir tavırla sözlerine devam etti.

"Ben bir sözcük kullandığım zaman 'Bu ne?' demeyi arzu ediyorsam işte o anlama gelir. O sözcük demek istediğimden ne fazlası ne de azı anlamında kullanılabilir."

Alice'in de inadı tutmuştu. Onun için de "Yalnız mesele şu." diye mırıldandı. "Bakalım sözcüklerin birçok anlama gelmelerini sağlayabilecek misiniz?"

11. "Ben bir sözcük kullandığım zaman bu ne demeyi arzu ediyorsam işte o anlama gelir." ifadesinden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.

Bu ifade, sözcüklerin anlamlarının kişisel isteklere göre belirlendiğini savunmaktadır. Yani bir kişi, aynı sözcüğü istediği anlama gelecek şekilde kullanabileceğini iddia etmektedir. Ancak dilin doğası gereği sözcüklerin anlamı bireylerin keyfine göre değil, toplumun ortak uzlaşısına göre oluşur. Eğer herkes sözcüklere kendi istediği anlamı yüklerse, iletişimde ortaklık bozulur ve anlaşma imkânsız hale gelir.

12. Humpty Dumpty'nin dilde gerçek anlam yerine kişisel anlamları vurgulaması, insanların düşüncelerini ve iletişimlerini nasıl etkiler? Açıklayınız.

Sözcüklere herkesin istediği anlamı yüklemesi, iletişimde karışıklık ve anlaşmazlık doğurur. Düşünceler ortak bir zeminde paylaşılamaz, insanlar birbirini doğru anlayamaz. Bu da hem bireyler arasında hem de toplum genelinde iletişimsizliğe, yanlış anlamalara ve düşüncelerin sağlıklı şekilde aktarılmamasına neden olur.

13. Eğer güneşli bir günü anlatmak isteseydiniz herkesin aynı şekilde anlayabileceği ortak kavramlar olmadan bunu nasıl ifade edebilirdiniz?

Her taraf aydınlık, yüzler gülüyor, montlar ve ceketler çıkarılmış, sanki yazdan kalmış bir gün.

14-16. soruları görsellere göre cevaplayınız.

1. Görsel

2. Görsel

3. Görsel

14) Görsellerdeki safsataların türleri nelerdir?

1. Görsel: **İspatlama Mecburiyeti Safsatası**
(Gölün maya tutmayacağını göstermek gerekirken, “ya tutarsa” diyerek kanıt yükümlülüğü tersine çevriliyor.)
2. Görsel: **Çelişki/Yanlış Sebep Safsatası**
(“Beş gündür sevdin, şimdi neden sevmiyorsun?” Bir kişinin geçmişteki tercihleri, şimdiki tercihi mantıksız bir sebep olarak sunuluyor.)
3. Görsel: **İmalı Soru Safsatası**
(“Çorba içmek istiyorum ama hâlâ su gibi mi servis yapıyorsunuz?” Çorbanın kötü olduğu ön kabulü yapılarak soru soruluyor.)

15) Görsellerdeki safsataların türlerine kendi yaşamınızdan birer örnek veriniz.

1. Görsel: “Hayaletlerin olmadığını kanıtlayamazsın, o hâlde vardır.”
2. Görsel: “Dün futbolu çok seviyordun, bugün neden izlemek istemiyorsun?”
3. Görsel: “Ders çalışıyor musun, yoksa yine oyun mu oynuyorsun?”

16) Görsellerdeki safsataların yol açabileceği toplumsal sorunlar neler olabilir?

1. Görsel: Bilimsel temeli olmayan inanışların yaygınlaşmasına, hurafelerin güçlenmesine yol açar.
2. Görsel: İnsanların fikir ve tercih özgürlüğünü yok sayar, bireyler üzerinde baskı oluşturur.
3. Görsel: Ön kabul içeren ithamlı sorular, haksız yargılara, iletişim bozukluklarına ve adaletsizliğe neden olur.